

جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان

آرش امجدی

● جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان

● تألیف: محمدعلی سلطانی

● نشر سها ۱۳۸۰

● ده جلد-۴۸۱۳ صفحه

این پژوهش گسترده از سال ۱۳۵۵ آغاز و به موازات چاپ و نشر پیگیری موارد تکمیلی آن هم چنان ادامه دارد. مؤلف موفق به ارائه چاپهای مجدد گردیده و در عرصه انتخاب کتاب سال، به دریافت لوح تقدیر و تندیس زرین نائل گردیده؛ جالب آنکه از محتوای یادداشتهای مندرج در کتاب برمی آید که این راه طولانی و هزینه گران و طاقت فرسا توسط بخش مختصر خصوصی و بدون پشتوانه دولتی در طی بیست و پنج سال انجام گرفته و ادامه آن هنوز در جریان است. می توان امیدوار بود که آیندگان از مجموعه این تلاشها بتوانند تاریخی تمام و در شأن ابعاد فرازمند فرهنگ و تمدن ایران در اختیار داشته باشند. درباره کند و کاو گران سنگ و موفق جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان، بزرگان صاحب نظر چنین اظهار نظر کرده اند؛ ایرج افشار: ... هیچ یک از کتابهای شهرها تاکنون بدین تفصیل و دقت نگارش نیافته است...

(مجله آینده، سال هفدهم، شماره ۹ - ۱۲، آذر و اسفند ۱۳۷۰)

ادوارد ژزف: ... از خود کتاب چه بگویم؟ به دائرةالمعارفی می ماند که هر چه درباره کرمانشاهان بخواهی در آن توان یافت.

(امریکا، کالیفرنیا، ۲۲ تیر ۱۳۷۲) ص ۲۱ ج ۵ - ۴

احمد توکلی: ... به انصاف باید بگویم آنچه درباره زحمات جناب عالی و تعریف از شمول و جامعیت کتاب خوانده بودم، همه را بجا و بحق دیدم.

(امریکا فلوریدا، ۱۹۹۴) ص ۲۱ ج ۵ - ۴

دکتر حشمت‌الله طیبی... اما کاری که همت والای محمدعلی سلطانی با همه دشواریها، آن را آغاز کرده و به سرانجام رسانیده است، نه کاری است خُرد که کاری است بس سترگ، در شناخت سرزمین تاریخی کرمانشاهان، از گذشته بسیار دور... تا زمان ما.

دکتر عبدالحسین نوایی: هیچ نکته‌ای از نظر آقای سلطانی دور نمانده و از آنچه لازمه بیان و تفصیل است کوتاه نیامده تا جایی که حتی صورت اسامی مکتب داران عصر قاجاریه و بنیانگذاران فرهنگ و معارف کرمانشاه و رؤسای فرهنگ و انجمن شهر و امثال آن را نیز به دست داده و این کاری است شگرف.

با معرفی اجمالی و نگرشی گذرا موضوعات مورد تحقیق این دائرةالمعارف را به اشاره می‌نمایانیم:

جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان.

تألیف محمدعلی سلطانی، جلد اول، چاپ سوم - تهران ۱۳۸۱ صفحات ۶۵۵ - قطع:

وزیری، گالینگورزرکوب

این جلد از مجموعه شامل فصل اول؛ جغرافیای تاریخی؛ اوضاع طبیعی، اقتصادی، سیاسی - ناهمواریها، غارها، منابع آبهای زیرزمینی، رودخانه‌ها، جلگه، دشت، چین خوردگیها، جنس خاک، آب و هوا، بادها، حیوانات و پرندگان وحشی، جنگل و گیاهان و مراتع، منابع معدنی، اوضاع اقتصادی و تجاری، باغداری، دامداری، مرغداری، زنبورداری، صید ماهی / صنایع و معادن / راهها / اوضاع مرزی و حدود سرحدی کرمانشاهان / اوضاع نظامی کرمانشاهان / فصل دوم: صنایع دستی؛ قلمزنی، حکاکی، رخت‌سازی نقره و ریخته‌کاری، قالی‌بافی، گلیم و جاجیم بافی، تنوسازی، طلا و نقره‌کاری، دواتگری، تسبیح‌سازی، شیشه‌گری، موتابی، ظریفکاری با چوب، حجاری، فلزکاری، اسلحه‌سازی، چرم‌سازی، نساجی - چغیغ‌بافی - وسایل چوبی آشپزخانه، گیوه‌بافی و کفش‌دوزی می‌باشد - پژوهشگر در کندوکاو این موارد که حتی اسامی حرف آن سال‌هاست فراموش گردیده و ثبت عناوین آنها خود برای صاحبان اندیشه ذقیمت و ارزشمند است؛ کار دقیق و ظریفی انجام داده است.

فصل سوم؛ اخلاق و آداب و رسوم، عروسی، سوگواری، تکایا و حسینیه‌ها، بازیهای محلی و ورزش‌های سنتی، ترانه‌ها و بازیهای سنتی دختران / پهلوانان و زورخانه‌ها / شکار در کرمانشاه / غذاهای محلی، نانهای محلی / قنادی، خشکبار / پوشاک و زیور آلات مردان و زنان / فصل چهارم؛ زبان و گویش / فصل پنجم؛ تاریخچه فرهنگ و معارف کرمانشاهان / فصل ششم؛

تاریخچه مطبوعات در کرمانشاه / فصل هفتم؛ تاریخ نمایش / فصل هشتم؛ موسیقی و موسیقیدانان و نوازندگان، خوانندگان و مقام خوانان / فصل نهم؛ چاپ و کتاب و کتابخانه در کرمانشاه / فصل دهم؛ احوال و آثار نویسندگان و مترجمین و محققین کرمانشاهی / فصل یازدهم؛ تاریخچه انجمن‌های ادبی کرمانشاه / فصل دوازدهم؛ احوال و آثار هنرمندان نقاش، وصال، قطع، صحاف (هنرهای مستظرفه) / فصل سیزدهم؛ احوال و آثار خوشنویسان کرمانشاه / عکس و عکاسی در کرمانشاه.

فصل چهاردهم؛ بهداشت و درمان / فصل پانزدهم؛ گمرک / فصل شانزدهم؛ ارتباط عمومی و حمل و نقل / Bold؛ تاریخچه شهرداری کرمانشاه - که در پایان با نقشه نمودار قبله در شهر مزبور و تنظیم فهرستها از جمله؛ پی‌نویسهای توضیحی و ارجاعی - فهرست منابع و مآخذ (کتابنامه) فهرست اشخاص، اماکن، رودها، کوهها، فرق و مذاهب و... به پایان می‌رسد.

مجلدات دوم و سوم این مجموعه که تاریخ و جغرافیای ایلات و طوایف کرمانشاهان را با بررسی اوضاع اقلیمی، تاریخی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایلات و طوایف مزبور شامل می‌شود به عقیده صاحب نظران داخلی و خارجی در زمینه موضوع ایلات و در نوع خود در ایران بی‌نظیر است.

۳۴.

جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان جلد چهارم و پنجم

این مجلد از مجموعه، تاریخ سیاسی کرمانشاهان را از دوران ماقبل تاریخ تا کودتای بیست و هشتم مرداد ۱۳۳۲ در بر می‌گیرد. از آنجا که پیش از این، استان مزبور دارای تاریخ مدون نبوده و بسیاری از رویدادها و وقایع سیاسی و اجتماعی آن به فراموشی سپرده شده است و برای نخستین بار است که در این مجموعه به تاریخ مفصل سیاسی کرمانشاهان بطور مستند و مصور پرداخته شده است، مؤلف برای انجام این مهم از تمامی منابع و مآخذ اعم از خطی و چاپی، گزارش‌ها، خاطرات، سفرنامه‌ها، تواریخ متعدد، اسناد، روزنامه‌ها، حتی دو اوین شعراء و... سود جسته تا بتواند تاریخی منظم و متکی به منابع معتبر برای استان کرمانشاهان ارائه نماید.

قابل توجه آنکه از قریب یکصد و هشتاد سند تاریخی که در این دو مجلد بازخوانی و با تصاویر اسناد ارائه شده است جز تعدادی انگشت شمار مابقی اسناد برای اولین بار است که چاپ و منتشر می‌شود.

جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان

(تاریخ تشیع و تسنن در کرمانشاهان) (جلد ششم، هفتم، هشتم)

تنوع اعتقادی و آراء و افکار ایرانی و اسلامی به ویژه دو نحله توانمند تشیع و تسنن در

کرمانشاهان ریشه‌ای کهن سال دارند و در این مجموعه جایگاهی ویژه به بررسی و تحلیل و شناسایی آنان اختصاص داده شده است، برای تألیف این بخش، مؤلف از شیوه‌مداول پژوهشی مجموعه از روش کتابخانه‌ای، میدانی و آرشیوی استفاده کرده است و پس از نگاهی جامع به آراء اعتقادی پیش از اسلام، پیشینه مذهب تشیع و تسنن را در کرمانشاه با استناد به منابع و مآخذ معتبر بررسی نموده و سپس به معرفی خاندان‌های علمی و مذهبی شیعی و سنی در کرمانشاه پرداخته و از اجازات علمی معتبر، مکاتبات و اسناد حکومتی و شرعی سود جست و شخصیت‌های برجسته هر خاندان را به تمام و کمال شناسانده است.

جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان

(تاریخ تصوف و خاندانهای حقیقت)، (جلد نهم و دهم)

چنانکه مؤلف در مقدمه آورده است، به نقل از میرعبداللطیف شوشتری صاحب تحفة‌العالم، کرمانشاهان را هندوستان ایران می‌گویند و در واقع با نگاهی گذرا بدین مجلدات واقعیت عنوان مزبور آشکار است، در این موضوع طرائق نعمة‌اللهیه، نقشبندیه، قادریه، خاکساریه که در منطقه کرمانشاهان پیشینه تاریخی و فکری دارند با انشعابات و زیر مجموعه‌ها و آداب و رسوم و زیستگاه و مراشد بزرگ و مریدان مشهور آنان مورد پژوهش و شناسایی قرار داده شده‌اند.

این پژوهش گسترده و ارزشمند همانطور که در مقدمه جلد اول اشاره شده است، در مجلدات دیگر آن که شامل تاریخ اقلیت‌های دینی در کرمانشاهان و موضوعات باقی مانده است ادامه خواهد داشت و بدرستی که هر استان از ایران دیرینه سال را چنین پشتوانه‌ای جامع و روشن و معتبر بایسته و شایسته است.

پرتال جامع علوم انسانی و مطالعات فرهنگی